

acest ordin, K. Kraft formulează, de exemplu, părerea că Akkilaion trebuie căutat la sud de Midalon și nu la est, mai precis, la vest de linia Sebaste-Lysias-Apameia, aproape de Trapezopolis și Aphrodisias.

Metoda analizei stilistice deschide perspective noi și în alte direcții: ea permite distingerea monedelor provenite din orașe cu același nume prin fixarea regiunii de proveniență.

Studiul monedelor cu aversul folosit în mai multe orașe — chiar dacă fenomenul „Stempelkoppelungen” era mai rar în alte părți ale imperiului decât în Asia Mică — poate duce la constatări interesante și pentru provinciile dunărene, fiind în vedere că se găsesc ștanțe comune pentru Marcianopolis, Odessos și Tomis, iar pentru monedele emise în sec. III e.n., timp de 11 ani, la nordul Dunării

de Jos, metoda de studiere comparativ-stilistică a emisiunilor mai multor orașe din această regiune geografică va da posibilitatea de a rezolva definitiv problema originii gravurilor care au lucrat ștanțele necesare pentru aceste serii. Pe baza celor demonstrate de K. Kraft, putem considera confirmată teza emisă de B. Pick că emiterea nominalelor cu legenda PROVINCIA DACIA; AN... a avut loc pe teritoriul provinciei Dacia.

Catalogul monedelor (reproduse pe planșele 1—117) fiind întocmit foarte minuțios — pentru fiecare monedă se precizează orașul emitent, legenda aversului, tipul și legenda reversului, colecția din care face parte (nr. de inventar) și bibliografia —, poate fi utilizat pentru determinări de monede provenite din regiunile studiate de K. Kraft.

Iudita Winkler

Graur, Al., *Nume de locuri*, Editura științifică, București, 1972, 222 pagini.

Tomul cuprinde următoarele capitole: I, Introducere, II, Nume de țări și regiuni, nume de continente, III, Nume de ape și forme de relief. Puncte cardinale; IV, Nume de populații; VII, Deplasări de sens; VIII, Expresii, proverbe, zicători; IX, Observații gramaticale; X, Pronunțare și scriere. Cartea se încheie cu un indice de nume de locuri și nume comune create pe bază de toponimice.

Redactată în temelul unui vast material informativ, lucrarea acad. Al. Graur este de un real folos nu numai pentru lingviști și geografi, dar și pentru istorici.

Înțelegerea sensului cuvintelor care s-au impus ca toponimice este de natură să ofere indicii semnificative asupra istoriei ținuturilor sau a locurilor respective. Uneori, toponimicele ne ajută la definirea unor fenomene istorice care nu și-au găsit un ecou în izvoarele literare. Alteori, prin mijlocirea lor putem să ne facem o idee mai clară asupra particularităților geografice și istorice ale locurilor. Exemplele date de autor sînt cît se poate de ilustrative. Astfel, satul Bala din Mehedinți nu înseamnă „dihanie”, cum se credea pînă

de curînd, ci *alba* (de la slavul *beala*) (p. 10), iar G. Vislan, datorită toponimiei, a putut reconstitui „aria de răspîndire, în țara noastră, a trei animale dispărute astăzi: bourul, zimbrul, brebul” (p. 11). În aceeași ordine de idei merită să ne oprim o clipă asupra semnificației numelui satului Ostrov¹, din colțul de sud-vest al Dobrogei. El este situat pe malul drept al Dunării². Întrucît numele lui înseamnă insulă sîntem îndrituiți a crede că — în vechime — vatra satului se afla într-una din insulele dunărene din apropiere, poate chiar în Ostrovul Păcuilui lui Soare³.

¹ În vremea stăpînirii turcești era numit și Adakioi (satul insulei).

² În fapt, este situat pe un braț al Dunării numit Ostrov, evident, după numele satului.

³ Din investigațiile arheologice rezultă că singura insulă din apropiere, locuită în vechime, era Păcuilui lui Soare (cf. Petre Diaconu și Dumitru Vlceanu, *Păcuilui lui Soare*, I București, 1972). În măsura în care locuitorii de la Păcuilui lui Soare s-au mutat pe malul drept, la Ostrov, avem dreptul să susținem că aceasta s-a întîmplat în veacul al XV-lea, deoarece atunci încetează și viețuirea din insula Păcuilui lui Soare.

Vorbind despre însușirile numelor de locuri, autorul remarcă faptul că ele se comportă ca și numele de persoană; și unele și celelalte *sînt date sau schimbate prin voința unui grup de oameni sau chiar a unui singur individ* (p. 6). „În unele privințe numele de locuri sînt strîns legate de numele de persoane”, în sensul că nu rareori un nume trece, relativ ușor, de la o categorie la alta (p. 7).

Referindu-se la deosebiriile dintre numele de locuri și cele de persoane, autorul subliniază că primele sînt mai stabile și că ele „nu călătoresc deest în condiții speciale”. De exemplu, în Grecia și astăzi se păstrează nume ca Halicarnas sau Corint, considerate a fi rămas de la populațiile preeleneice (p. 7).

Cît privește durabilitatea numelor de locuri în raport cu cele de persoane, acad. Al. Graur scrie că „nici un nume de persoană nu s-a păstrat la noi direct din latină...” (p. 8). Nu știm în ce măsură această afirmație reflectă stricta realitate de vreme ce unii filologi susțin că Luț ar veni din Lucius, iar Sirin din Severus. Oricum ar fi, faptul că numele de Nicoară vine direct din latină nu mai comportă azi nici o discuție⁴.

La p. 12, acad. Al. Graur, citîndu-l pe Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, socotește că „în unele cazuri dispariția obiectivelor a dus la schimbarea numelor: *Valea Mănăstirii* a devenit *Valea Holarului* pentru că mănăstirea nu mai există; *Subcetate* a devenit *Oncești* pentru că cetatea s-a ruinat”. O asemenea supoziție nu este însă confirmată de analiza toponimicelor din țara noastră. Dimpotrivă, numeroase sînt numele de Cetatea, Cetățuica, Cetățuia⁵, care s-au moștenit fără să se fi păstrat, în schimb, zidirile în sine. Cu alte cuvinte, toponimicele în cauză au supraviețuit înseși monumentelor. Exemple citate

de acad. Al. Graur dovedesc mai degrabă că schimbarea toponimicelor este rezultatul schimbării comunităților omenești din locurile respective.

Autorul subliniază că etimologia se face numai atunci cînd alături de forma sonoră cunoaștem și înțelesul original al cuvîntului.

Extrem de instructiv este capitolul II din care aflăm lucruri interesante privind numele de orașe, țări și continente. La p. 59 autorul se oprește asupra chipului în care unele toponimice au fost traduse dintr-o limbă în alta. În Dobrogea, Petra a devenit Kamena⁶, Cernavodă — Karasu, Duiungi — Nuntași. Atunci însă cînd traducerea vechilor toponimice s-a operat de către autoritățile administrative, ca n-a fost totdeauna dintre cele mai corecte. Spre edificare vom da două exemple, tot din Dobrogea. Blulbiu a devenit Ciocrlia, deși în turcește înseamnă privighetoare, iar numele satului Băneasa (jud. Constanța) se vrea a fi o tălmăcire a turcescului Parakioi (satul banului, adică al monedei), în pofida faptului că *băneasa* înseamnă *sofia banului* (de Craiova) și nicidecum satul paralei.

Oprindu-se la p. 70 asupra sufixului *-ești*, cel mai des folosit la formarea de nume de localități, autorul socotește că este de origine tracă. De remarcă că sufixul *-ești* se întîlnește și la sud de Dunăre (vezi, de pildă, *Bukurišt*, în Albania⁷).

În legătură cu toponimicele în *sufize diminutive* vom reține observația că unele localități ca Blăjel, Sătmărel, se numesc așa deoarece sînt situate lîngă alte localități cu numiri asemănătoare, Blaj, Satu-Mare (p. 72). În acest sens trebuie înțeleasă și existența unor toponimice purtînd același nume, dar deosebindu-se între ele printr-un determinant, de cele mai multe ori adjectival, cu sens opus: mare — mic, nou — vechi, din deal — din vale etc. (Nicopol-Mare — Nicopol-Mic, Chilia-Veche — Chilia-Nouă, Dobromiru-din-Deal — Dobromiru-din-Vale). În toate cazurile de acest fel, localitățile sînt

⁴ Evident, Nicoară era la origine tot un nume grecesc dar el s-a moștenit în limba română prin intermediul limbii latine.

⁵ Topraisar — nume de sat din jud. Constanța — înseamnă în limba turcă cetatea de pămînt. Satul se numește ca atare deși a dispărut de acolo orice urmă de fortificație de pămînt.

⁶ S-ar putea ca în cazul acesta să fie vorba despre o simplă coincidență.

⁷ Soc. N. Liakou, 'Ηκαταγωγή των Ἀλβανῶν καὶ Ρουμάνων, Thessalonik, 1970, p. 13 harta.

situate în apropiere una de cealaltă⁸. De aceea silința unor istorici și geografi de a căuta ruinele localității Preslavul-Mic (sec. X—XI) la gurile Dunării, când Preslavul-Mare se afla lângă Șumen, în munții Haemus, devine o operație inutilă⁹.

Surprinzătoare apare suita toponimicelor din nord-vestul țării noastre: Baia-Mare, Carei-Marî, Satu-Mare, Oradea-Mare, fără ca în preajmă să existe o Baia-Mică, un Carei-Mici etc.

În cap. V (p. 100—101) găsim date instructive privind numele de ape, forme de relief și puncte cardinale (vezi considerațiile despre numele Dunării). La p. 102 se menționează că anumite localități și-au luat numele după cel al apelor pe care sînt așezate: Buzău, Curtea-de-Argeș, Piatra-Olt, Tîrgu-Jiu, Tîrgu-Mureș¹⁰. Despre Tecuci ni se spune că vine de la slavul *Tekucii* = curgătorul¹¹. În cazul lui Roșiori-de-Vede, prima parte a numelui trebuie pusă în legătură, credem noi, cu niscaiva ruși în sensul de locuitori ai orașului Ruse (Rusciuk) care s-au mutat cîndva aci, pe malurile Vedei.

Desigur, acad. Al. Graur are dreptate cînd susține că anumiți munți „au fost uneori numiți după satul de unde veneau oile la vîrat” (p. 107), dar exemplul pe care ni-l dă nu este edificator; Blîrșănescu, munte din Maramureș, s-a numit așa, nu pentru că „aici veneau cu oile *blîrșănenii* de la mare distanță”; numele lui trebuie să vină de la un Blîrșănescu — nume de persoană (compară cu Moldovanu, Gioiul, Drăgșanu și alte nume de munți).

În legătură cu punctele cardinale ar fi de remarcat faptul că la români și la celelalte

popoare din sud-estul Europei vestul și nordul sînt indicate (uneori) prin negru¹², iar estul și sudul prin alb (vezi Cumania Neagră și Cumania Albă sau Marea Neagră și Marea Albă (Egee)).

În capitolul X autorul se oprește ceva mai pe larg asupra pronunțării și scrierii toponimicelor. Domnia-sa atrage atenția că pronunțarea numelor poate fi coruptă sub influența unei limbi străine. Astfel, Cibin în loc de Țibin, Cibleș în loc de Țibleș, Reșița în loc de Recița ș.a. (p. 165). (Vezi, de asemenea, Ispanar în loc de Iusuf—Punar, Tariverdi în loc de Tanri-Verdi). Totdeauna se atrage luarea aminte asupra pronunțării greșite a unor nume ca Bascov în loc de Blîscov, Zalău în loc de Zălau, Beiuș în loc de Beinș. Un exemplu interesant — adăugăm noi — ni-l oferă numele satului Fundulea care a rezultat prin metateză din numele Afenduli¹³.

În același capitol sînt dezbătute probleme de fonologie, cum ar fi, de pildă, transformarea lui *a* în *ă*, ceea ce a făcut ca astăzi să avem alături de *morar*, *morăriță*, alături de *casă*, *căsuță*. Firește, autorul ține să sublinieze că *a* inițial nu a suferit o atare transformare.

În sfîrșit, se insistă și asupra modului în care trebuie transcrise numele provenite din alte limbi.

Lucrarea acad. Al. Graur este fără doar și poate un foarte prețios instrument de lucru. Nu ne îndoiim că ea va impulsiona cercetările și investigațiile în domeniul toponimiei.

În prezentarea noastră nu ne-am oprit asupra tuturor chestiunilor dezbătute. Am înțeles să subliniem numai o parte dintre ele, suficientă însă pentru a reliefa importanța cărții. Totdeauna am încercat să venim în întîmpinarea cititorilor dintre concluzii cu exemple noi.

¹² Cf. Miron Constantinescu, *Memoria Onomastica*, XXVIII, p. 28.

¹³ Un Afenduli a avut moșie în această regiune plină în preajma celui de al doilea război mondial.

⁸ Desigur, aici ne referim la cazurile în care ambele localități poartă cîte un determinant și nu la situațiile de genul Nicea și Nicea-Mică, Amsterdam și New-Amsterdam, în care numai unul din nume e însoțit de un determinant.

⁹ Cf. Petre Diaconu, RESEE, 3, 1965, 1—2, p. 37—56.

¹⁰ Vezi *supra*, nota 2.

¹¹ Vezi o altă interpretare la Al. Philippide, *Originea Românilor*, II, Iași, 1927, p. 370—372, care crede că numele Tecuci este cumanic.

Unele scăpări (de mică importanță, de altfel¹⁴) nu scad cu nimic din valoarea și meritul tomului.

Nu putem încheia fără a atrage luarea

¹⁴ Alanii nu sînt o populație germanică (p. 39), ci iraniană, Sozopol nu e în Uniunea Sovietică, așa cum ne lasă autorul să înțelegem la p. 74, ci în Bulgaria, Honolulu nu este nume de țară (p. 88) ci nume de oraș.

aminte că *Nume de locuri* este în egală măsură tratat științific și manual de cultură generală. Ineditul unora dintre capitole, noutatea subiectelor, competența cu care sînt dezbătute chestiunile, soluțiile date și claritatea limbii folosite, iată numai o parte a calităților cu care se recomandă această carte.

Petre Diaconu